

УДК 377:61]:613.96

DOI: 10.31470/2786-6327/2023/3/100-107

Олена Солодовник

кандидат педагогічних наук, директор,

E-mail: director@nvmk.org.ua

ORCID iD: orcid.org/ 0000-0001-6151-4353

Новоград-Волинський медичний фаховий коледж

Житомирської обласної ради

(вул. І. Мамайчука, 10, Звягель, Житомирська обл., 11700, Україна)

Валерія Горбаченко

кандидат педагогічних наук, викладач,

E-mail: valerya.ischuk@nvmk.org.ua

ORCID iD: orcid.org/ 0009-0004-9374-1998

Новоград-Волинський медичний фаховий коледж

Житомирської обласної ради

(вул. І. Мамайчука, 10, Звягель, Житомирська обл., 11700, Україна)

**ГОЛОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ФАХОВОГО МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ**

У статті розглянуто особливості використання голографічного підходу щодо формування здоров'язбережувального освітнього середовища в медичному коледжі, який ґрунтується на актуалізації життєвого досвіду особистості, її інтелектуально-психологічного потенціалу з освітньою метою. Розглянуто здоров'язбережувальне середовище медичного коледжу як педагогічне, психологічне та соціальне оточення, під впливом якого відбувається процес активного формування в учасників освітнього процесу ціннісного ставлення до здоров'я та розвиваються навички і компетентності здорового способу життя. Доведено, що здоров'язбережувальні освітні середовища різних закладів освіти можуть відрізнятися в залежності від використання в них певного технологічного підходу до їх функціонування.

З'ясовано, що голографічний підхід сприяє актуалізації вітагенного досвіду, що відображає певний процес чи об'єкт у багатовимірному (не менше трьох проєкцій) просторі. Саме життєвий досвід найбільш суттєво впливає на особистість, визначаючи її систему поглядів, цінностей, переконань, поведінку людини. Тому в процесі формування здоров'язбережувального середовища медичного коледжу в нагоді стає вітагенне навчання та основні його прийоми: стартової актуалізації життєвого досвіду студентів; додаткового конструювання незакінченої освітньої моделі; тимчасової, просторової, змістової синхронізації освітніх проєкцій (факти, що викладаються із розкриттям зв'язків); творчого моделювання ідеальних освітніх об'єктів (встановлення зв'язків абстрактних фактів із реаліями сьогодення); вітагенного одухотворення об'єктів живої та неживої природи (її «олюднення» та ін.).

Визначено необхідність комплексного використання вітагенних і оздоровчих технологій у практиці створення здоров'язбережувального освітнього середовища медичного коледжу.

Ключові слова: *вітагенні технології, прийоми вітагенного навчання, голографічний підхід, здоров'язбережувальне освітнє середовище, фаховий медичний коледж.*

Olena Solodovnyk

candidate of pedagogical sciences, director,

E-mail: director@nvmk.org.ua

ORCID iD: orcid.org/ 0000-0001-6151-4353

Novohrad- Volynskyi Medical College

Zhytomyr Regional Council

(10 I. Mamaichuka St., Zvyagel, Zhytomyr region, 11700, Ukraine)

Valery Gorbachenko

Candidate of Pedagogical Sciences, teacher,

E-mail: valerya.ischuk@nvmk.org.ua

ORCID iD: orcid.org/ 0009-0004-9374-1998

Novohrad- Volynskyi Medical College

Zhytomyr Regional Council

(10 I. Mamaichuka St., Zvyagel, Zhytomyr region, 11700, Ukraine)

HOLOGRAPHIC APPROACH TO THE FORMATION OF A HEALTH-PRESERVING EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF A PROFESSIONAL MEDICAL COLLEGE

The peculiarities of using a holographic approach to the formation of a health-preserving educational environment in a medical college, which is based on the actualization of the life experience of an individual, their intellectual and psychological potential with an educational goal are examined in the article. The health-preserving environment of a medical college as a pedagogical, psychological and social environment is considered, under the influence of which the process of active formation of valuable attitudes towards health takes place in the participants of the educational process, and the skills and competences of a healthy lifestyle are formed in it. The health-preserving educational environments of various educational institutions can differ depending on the use of a certain technological approach to their functioning are proved.

The holographic approach contributes to the actualization of the vitogen experience, which reflects a certain process or object in a multidimensional (at least three projections) space is determined. It is life experience that most significantly affects a person, determining their system of views, values, beliefs, and behavior. Therefore, in the process of forming a health-preserving environment of a medical college, vitogen education and its main techniques come in handy: initial actualization of students' life experience, additional construction of an unfinished educational model; temporal, spatial, substantive synchronization of educational projections (facts that are taught with the disclosure of connections); creative modelling of ideal educational objects (establishing connections between abstract facts and the realities of today); vitogenic spiritualization of objects of living and inanimate nature (its «humanization», etc.).

The necessity of complex use of vitogen and health technologies in the practice of creating a health-preserving educational environment of the medical college has been determined by the authors is determined.

Key words: *vitogenic technologies, method of vitogenic teaching, holographic approach, health-preserving educational environment, professional medical college.*

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення російських окупантів на територію України кардинально змінило систему навчання в закладах фахової передвищої освіти, що зумовило перехід освітнього процесу в дистанційний та змішаний формати навчання. Однією із головних освітніх проблем змішаного формату навчання є невміння студентів самостійно навчатись. Результативними підходом до вирішення означеної проблеми є використання вітагенного навчання. Під час організації освітнього процесу при змішаному форматі навчання студенти та викладачі коледжу відчують вплив факторів, які негативно впливають на стан їх

здоров'я, а саме: стресові ситуації, пов'язані з обстрілами та відсутністю світла; підвищення психоемоційного напруження; виснаження адаптаційних резервів нервової, ендокринної та імунної систем молоді; зростання вірогідності їх захворювань і, як наслідок, часті порушення режиму праці, відпочинку, харчування, значну гіподинамію тощо. Отже, стан здоров'я студентської молоді та викладацького складу викликає занепокоєння та вимагає нагального вирішення означеної проблеми. Сьогодні питання здоров'я має особливе значення в умовах воєнного стану, оскільки значимості набувають задачі, що пов'язані зі збереженням життя молоді та подоланням впливу факторів, які насамперед викликають депресію.

Особливу увагу в фахових медичних коледжах потрібно приділяти процесам створення *здоров'язбережувального освітнього середовища*, де навчаються майбутні медичні працівники, які так необхідні на фронті. Особливості використання голографічного підходу щодо формування здоров'язбережувального освітнього середовища є актуальним і своєчасним, бо ґрунтується на ідеї досвіду, впливає на самовизначення й самоусвідомлення студентів, актуалізацію їх життєвого досвіду й інтелектуально-психологічного потенціалу. Виходячи з цього, є необхідним комплексно вивчити проблему формування здоров'язбережувального освітнього середовища фахового медичного коледжу на основі голографічного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі створення здоров'язбережувального освітнього середовища основна увага науковців приділяється проблемі здоров'язбережувальних технологій, зокрема, О. Ващенко (особливості використання здоров'язбережувальних технологій у освітньому процесі), І. Волкової (поняття та класифікація здоров'язбережувальних технологій), А. Ємець (використання здоров'язбережувальних технологій у роботі з майбутніми сімейними лікарями), О. Яцишина (використання здоров'язбережувальних технологій у гуманітарній підготовці майбутніх лікарів) та ін. Окремі питання функціонування здоров'язбережувального освітнього середовища окреслено в працях О. Антонової, В. Базарного, Ю. Бойчука, М. Гриньової, Л. Дрожик, В. Єфімової, О. Кабацької, І. Щербак та ін. Голографічний підхід в організації освітнього процесу і використання елементів вітагенного навчання розглядається у працях таких науковців як Т. Волобуєва, О. Іванова З. Курлянд, А. Кременчук, М. Шостка та ін. Водночас, практично недослідженим залишається питання створення здоров'язбережувального освітнього середовища фахового медичного коледжу на основі голографічного підходу.

Мета статті – проаналізувати особливості використання голографічного підходу щодо формування здоров'язбережувального освітнього середовища фахового медичного коледжу; запропонувати найефективніші прийоми збереження здоров'я в умовах професійної підготовки майбутніх медичних працівників у процесі вітагенного навчання.

Виклад основного матеріалу. Стратегічними напрямками Новоград-Волинського медичного фахового коледжу є система пріоритетів та ключових заходів в різних напрямках, які спрямовані на модернізацію та успішне функціонування в національному та світовому освітньому просторі. Важливим інструментом реалізації стратегічних напрямків співпраці, що спрямовані на забезпечення якісної організації підготовки фахівця, формування та просування позитивного іміджу коледжу в Україні та за її теренами є створення *здоров'язбережувального освітнього середовища*, котре передбачає наявність таких основних складових як: позитивне ставлення до освітнього процесу всіх його учасників; ефективна педагогічна взаємодія; створення комфортних і безпечних умов перебування студентів у коледжі; застосування здоров'язбережувальних технологій, сучасних форм і методів навчання; розвиток здоров'язбережувальної мотивації; формування практичних умінь здоров'язбереження.

І. Щербак, Л. Дрожик розглядають здоров'язбережувальне освітнє середовище як таке, в якому взаємодія всіх суб'єктів педагогічного процесу має своїм результатом їхнє духовне, інтелектуальне, моральне, естетичне, фізичне взаємозбагачення, сприяє розвитку екологічного потенціалу, самореалізації особистості, формує готовність до особистісного самовдосконалення, забезпечує реалізацію співтворчості в межах гуманістичної парадигми. *Показниками здоров'язбережувального освітнього середовища* ці науковці вважають: включеність у сумісну здоров'язбережувальну діяльність; гармонійність усіх суб'єктів педагогічного процесу; довіра і

висока вимогливість один до одного; інформованість суб'єктів педагогічного процесу про цілі, завдання та результати екологічної діяльності та позитивне ставлення до них; задоволеність приналежністю до колективу; сприятливий психологічний мікроклімат; демократичний стиль управління; стан емоційної задоволеності як результату сумісної діяльності; гарна матеріальна база (Щербак, Дрожик, 2020: 149-150). Отже, основою здоров'язбережувального освітнього середовища медичного коледжу виступають активна, групова здоров'язбережувальна діяльність студентів; сприятливий психологічний мікроклімат; демократичний стиль управління тощо.

Н. Пилюк розглядає здоров'язбережувальне середовище закладу освіти в різних аспектах, а саме: у *вузькому* – як дотримання санітарно-гігієнічних норм, повітряного та світлового режимів під час освітнього процесу. Водночас створення здоров'язбережувального середовища, на думку цього автора, має міждисциплінарний характер, оскільки втілює ідеї різних галузей наукових знань: педіатрії, гігієни, фізіології, психології, педагогіки, медичної екології, екології людини, соціології тощо. Тому існують різні точки зору щодо визначення цього поняття. У більш *широкому розумінні* здоров'язбережувальне середовище визначають як систему, що поєднує освітній процес, соціальний і предметний компоненти (Пилюк, 2021: с. 56). Отже, досліджувану дефініцію науковці розглядають у вузькому і широкому смислі слова. Погоджуємося із О. Кабацькою, що вчені трактують це поняття неоднозначно, зокрема визначаючи його як: сукупність певних умов і засобів; систему відповідних впливів; наявне й віртуальне оточення; комплекс оздоровчих заходів тощо (Кабацька, 2020: с. 169). Таким чином, здоров'язбережувальне освітнє середовище як цілісна система об'єднує освітній, соціальний та особистісний складові.

На нашу думку, *здоров'язбережувальне середовище медичного коледжу* – це педагогічне, психологічне та соціальне оточення, під впливом якого відбувається процес активного формування в учасників освітнього процесу ціннісного ставлення до здоров'я, навичок та компетентностей здорового способу життя.

Поділяємо точку зору Н. Пастухової, Ю. Садовниченко, В. М'ясоєдова, що на сьогоднішній день не існує єдиної універсальної системи здоров'язбереження, формування ціннісного ставлення до здоров'я, дотримання здорового способу життя. Основна відповідальність у вирішенні цієї проблеми покладена на сферу освіти, де за допомогою освітніх технологій, наповнених змістом здоров'язбереження, намагаються створити умови фізичного, психічного, соціального і духовного комфорту, формують ціннісне відношення до власного та суспільного здоров'я (Пастухова та ін., 2018: с. 357). Отже, здоров'язбережувальні освітні середовища різних закладів освіти можуть відрізнятися у залежності від використання в них певного технологічного підходу до їх функціонування.

Одним із різновидів сучасних технологій навчання є *вітагенні*. В основу формування *здоров'язбережувального середовища медичного коледжу* пропонуємо покласти вітагенне навчання з голографічним підходом.

Вітагенне навчання (від лат. *vitagenus*, а, um – той, що походить від життя) є різновидом організації освітнього процесу здобувачів, що засноване на актуалізації їх життєвого досвіду й інтелектуально-психологічного потенціалу. А. Кременчук доводить, що «згідно з концепцією вітагенного навчання індивідуальність розуміється як точка поєднання численних векторів руху. Думка – це повторення, відбиття цієї енергії, спрямованої вектором в одному напрямку. За аналогією з методом отримання векторних зображень такий підхід до розуміння індивідуальності називається *голографічним*. У вітагенному навчанні важлива цілісність та об'ємність особистості, а досягти цього можна, доповнивши векторами – вітагенним досвідом життєвих ситуацій» А.С., 2018: с. 146). Отже, голографічний підхід сприяє актуалізації вітагенного досвіду, що відображає певний процес чи об'єкт у багатовимірному (не менше трьох проєкцій) просторі.

З. Курлянд організацію навчання студентів за *голографічним підходом* вбачає у актуалізації наступних проєкцій: *вітагенної проєкції*, котру задає викладач для активізації довготривалої пам'яті здобувачів освіти шляхом постановки завдань студентам перед викладанням нового матеріалу за схемою: «*студент => знання => викладач*»; *стерео-проєкції* як інформація, що

йде від викладача, спирається на вже здобутий досвід студентів, її вектор: «викладач => знання => студент»; *голографічної проєкції* як інформації, яку можна і потрібно знаходити в різноманітних додаткових джерелах (вітагенному досвіді, інших знаннях, здобутих з книжок, ЗМІ, творах мистецтва і літератури, інтернет-джерелах тощо) (Курлянд З. Н., 2014: с. 112). О. Іванова виокремлює також *випереджальну проєкцію навчання*, що «запускає» когнітивно-діяльнісну функцію, яка має пропедевтичний характер і спонукає студентів до прогнозування результатів освітнього процесу, а також *освітню проєкцію*, котра накладається на *вітагенну* внаслідок того, що визначаються шляхи подальшого пізнання, усвідомлюються професійні перспективи і напрями професійного самовдосконалення (Іванова О. С., с. 2020).

Підсумовуючи сказане вище, можна стверджувати, що саме життєвий досвід найбільш суттєво впливає на особистість, визначає її систему поглядів, цінностей, переконань, поведінку людини. Життєвий досвід – це інформація, що стає надбанням особистості та відкладається у резервах її довгострокової пам'яті для актуалізації у необхідних ситуаціях. Вона являє собою сплав думок, почуттів, учинків, прожитих людиною, які для неї є самодостатньою цінністю.

У процесі вітагенного навчання використовується ряд прийомів, на окремі із яких звернемо увагу в процесі формування здоров'язбережувального середовища у фаховому медичному коледжі.

Прийом стартової актуалізації життєвого досвіду студентів – з'ясування, яким запасом знань на рівні повсякденної свідомості володіють студенти перед організацією освітнього процесу. Реалізація цього прийому дає можливість визначити інтелектуальний потенціал як окремих студентів, так і колективу і групи, створити психологічну установку на одержання нової здоров'язбережувальної інформації. Технологія використання цього прийому пов'язана з кількома формами організації діяльності студентів, а саме:

- прямою постановкою запитання «Що ви знаєте про...?»;
- постановкою проблемного розв'язання якоїсь життєвої ситуації, яка впливає на здоров'я людини;
- актуалізацією вітагенного запасу практичних умінь, навичок у тому чи іншому виду діяльності;
- застосуванням письмових робіт студентів, у яких вони викладають вітагенні знання із наступним аналізом викладачем ступеня їхньої поінформованості в галузі певної навчальної дисципліни.

Ефективність цього прийому забезпечується такими *основними умовами*: відповідністю поставлених завдань актуалізації життєвого досвіду віковим можливостям студентів; актуалізацією вітагенного досвіду студентів, що супроводжується ситуацією їх успіху в освітній діяльності; можливістю отримати практичні навички здорового способу життя.

Прийом додаткового конструювання незакінченої освітньої моделі, що особливо ефективний у тих випадках, коли необхідно актуалізувати не лише вітагенні знання, а й творчий потенціал особистості, її здатність до самореалізації. Студентам пропонуються проблемні завдання: «Якби я був у такій ситуації, то я би...», «Зустріч із героєм, який втратив своє здоров'я на фронті», «Кілька запитань до сімейного лікаря» тощо.

Прийом тимчасової просторової, змістовної синхронізації освітніх проєкцій – виклад дидактичного матеріалу одночасно з розкриттям часових, просторових, змістовних зв'язків між фактами, подіями, явищами, що створюють голографічний ефект, дозволяють подивитися на ту чи ту подію з різних точок зору, проаналізувати її як цілісне явище. Вітагенний компонент виявляється не в засвоєнні знань, виробленні вмінь, а в об'ємному характері сприйняття освітнього предмета відповідно до «правди життя». У процесі формування здоров'язбережувального середовища медичного коледжу означений прийом використовується шляхом застосування міжпредметних зв'язків між навчальними дисциплінами з погляду на окремі питання медицини, висловлювання студентами власних поглядів щодо певних медичних проблем сучасності та їх вирішення (наприклад, проблеми профілактики ковіду).

Прийом вітагенних аналогій в освітніх проєкціях – використання життєвого досвіду студентів у плані історичних проєкцій. Наприклад, досвід відомих лікарів минулого в проєктах «Подорож у минуле медицини», «Медицина в зеркалі історії», «Лікарі минулого і сьогодення». Означений прийом необхідний у тих випадках, коли важливо показати значущість накопичення досвіду життя на відміну від життєвої інформованості. Цей прийом активно використовується під час переглядів і обговорення фільмів із медичної проблематики, ознайомлення із історією медицини при читанні відповідної літератури, у процесі аудиторної і позааудиторної роботи в фаховому медичному коледжі тощо.

Прийом творчого моделювання ідеальних освітніх об'єктів – надання студентам можливості побудувати у своїй уяві ідеальну модель освітнього об'єкта, матеріалами для якого послужив би, насамперед, вітагенний досвід, інформація, отримана у процесі навчання (Шостка, 2022: с. 75-77). У ракурсі формування здоров'язбережувального середовища медичного коледжу технологією творчого моделювання ідеальних освітніх об'єктів стають проєкти створення ідеальної лікарні, медичного пункту тощо.

Прийом вітагенного натхнення об'єктів живої й неживої природи та голографії освітнього процесу – «олюднення» об'єктів живої або неживої природи, надання їм людських якостей, мотивів дій для розкриття глибинного змісту освітніх зв'язків і процесів. Технологічне значення прийому полягає в тому, що студенти-медики самі створюють три проєкції, які забезпечують голографічний погляд – *вітагенну* (вектор від здобувачів освіти) при виборі об'єктів живої або неживої природи та їх оцінки; *стерео-проєкції* (вектор від викладача), що спирається на вже здобутий досвід студентів; *голографічну* (вектор із боку), що використовує додаткову інформацію про обраний об'єкт. Прикладом можуть стати такі завдання для студентів як: «Оцінити властивості природи з погляду здоров'язбереження особистості», «Запропонувати ефективні шляхи оздоровлення на природі», «Проаналізувати вплив природи на самопочуття особистості», «Визначити людські якості, що можуть бути притаманні природі як живому організму» тощо.

Отже, голографічний підхід вітагенного навчання сприяє накопиченню у студентів-медиків суб'єктивного досвіду здоров'язбереження. Використання різних прийомів вітагенного навчання надає можливість здобувачам освіти усвідомити накопичений людством культурний арсенал виховання, проявити свої творчі таланти і визначити власні підходи до життя.

Вважаємо, що вітагенні технології навчання у процесі створення здоров'язбережувального освітнього середовища медичного коледжу ефективно використовувати в комплексі з такими оздоровчими технологіями як:

- нормування навчального навантаження та профілактику перевтоми студентів-медиків технологіями індивідуального таймінгу виконання різних завдань;
- розробку та проведення тренінгів із формування в студентів-медиків навичок ведення здорового способу життя, профілактики шкідливих звичок;
- контроль за виконанням санітарно-гігієнічних норм організації освітнього процесу;
- медико-психолого-педагогічний моніторинг стану здоров'я, фізичного і психічного розвитку студентів;
- використанню різних засобів і форм фізичного виховання студентів (*змагання, ігри, турніри, конкурси, квести, дні здоров'я*);
- посилення діяльності психологічної служби медичного коледжу (психологічна діагностика, психологічне консультування, психологічна просвіта) та ін.

Висновки. Отже, лише така багатоаспектна робота у різних напрямках і використання усіх зазначених різновидів технологій навчання може призвести до створення цілісного здоров'язбережувального освітнього середовища фахового медичного коледжу, що базується на свідомому ставленні студентів до здоров'я, на отриманні необхідних знань, умінь і навичок фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я. Голографічний підхід сприяє актуалізації вітагенного досвіду, що відображає певний процес чи об'єкт у багатовимірному (не менше трьох проєкцій) просторі. Саме життєвий досвід найбільш суттєво впливає на особистість, визначаючи її систему поглядів, цінностей, переконань, поведінку людини. Тому в

процесі формування здоров'язбережувального середовища медичного коледжу в нагоді стає вітагенне навчання та основні його прийоми: додаткового конструювання незакінченої освітньої моделі; часової, просторової, змістової синхронізації освітніх проєкцій (факти, що викладаються із розкриттям зв'язків); вітагенних аналогій (встановлення зв'язків абстрактних фактів із реаліями сьогодення); вітагенного одухотворення об'єктів живої та неживої природи (її «олюднення» та ін.). Вважаємо, що вітагенні технології навчання у процесі створення здоров'язбережувального освітнього середовища медичного коледжу ефективно використовувати в комплексі з оздоровчими технологіями.

Список використаних джерел і літератури

1. Іванова О. С. (2020). Вітагенні технології навчання у вищому технічному навчальному закладі. *Управління якістю підготовки фахівців*. URL: <http://mx.ogasa.org.ua/bitstream/123456789/8835/1>
2. Кабацька О. В. (2020). Система формування здоров'язбережувального освітнього середовища в класичних університетах: дис. ... доктора пед. наук: за сп. 13.00.07 – «Теорія та методика виховання» / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди МОН України; Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» МОН України. Харків, 533 с.
3. Кременчук А. С. (2018). Наукове обґрунтування педагогічних технологій формування полікультурної компетентності іноземних студентів-медиків у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Сер.: «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. № 1 (15). С. 143–149.
4. Курлянд З. Н. (2014). Вітагенна технологія формування професійної ідентичності майбутнього вчителя. *Наука і освіта*. № 10. С. 111–115.
5. Пастухова Н. Л., Садовниченко Ю. О., М'ясоєдов В. В. (2018). Здоров'язбережувальні аспекти педагогічних технологій. *Сучасні здоров'язбережувальні технології*: монографія за загальною редакцією Ю. Д. Бойчука. Харків: Оригінал, С. 350–360.
6. Пиллюк Н. В. (2021). Підготовка майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах: дис. ... канд. пед. наук: за сп. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» (011 – Освітні, педагогічні науки) / Рівненський державний гуманітарний університет. Рівне, 342 с.
7. Скрипник Л. М. (2018). Здоров'язбережувальні технології у системі підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців. *Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка*: зб. наук. праць / ред. кол. ; гол. ред. Л. М. Рибалко. Полтава, Вип. 4. С. 36–42.
8. Шостка М. (2022). Використання елементів вітагенного навчання на заняттях з української літератури. *Українська мова і література в школі*. № 74-75. С. 73–77.
9. Щербак І. М., Дрожик Л. В. (2020). Здоров'язбережувальне освітнє середовище та його роль у формуванні еколого-валеологічної культури молоді. *Формування компетентності індивідуального здоров'язбереження: теорія і практика в освітніх процесах*: монографія. Київ: «Майстерні магістеріуму», С. 145–151.
10. Яцишина О. В. (2020). Здоров'язбережувальні технології у гуманітарній підготовці майбутніх лікарів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Педагогіка, соціальна робота*. Вип. 35. С. 197–199.

References

1. Ivanova, O. S. (2020). Vitahenni tekhnolohii navchannia u vyshchomu tekhnichnomu navchalnomu zakladi [Vitagenic learning technologies in a higher technical educational institution]. *Upravlinnia yakistiu pidhotovky fakhivtsiv*. URL: <http://mx.ogasa.org.ua/bitstream/123456789/8835/1> [in Ukrainian].
2. Kabatska, O. V. (2020). Systema formuvannia zdoroviazberezhualnoho osvitnoho seredovyshcha v klasychnykh universytetakh [The system of forming a health-preserving educational environment in classical universities]: dys. ... doktora ped. nauk: za sp. 13.00.07 – «Teoriia ta metodyka vykhovannia» / Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H. S. Skovorody MON Ukrainy; Derzhavnyi zaklad «Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka» MON Ukrainy. Kharkiv [in Ukrainian].
3. Kremenchuk, A. S. (2018). Naukove obgruntuvannia pedahohichnykh tekhnolohii formuvannia polikulturnoi kompetentnosti inozemnykh studentiv-medykiv u protsesi vyvchennia dystsyplin humanitarnoho tsykladu [Scientific substantiation of pedagogical technologies for the formation of multicultural competence of foreign medical students in the process of studying the disciplines of the humanitarian cycle]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Ser.: «Pedahohika i psykhologhiia». Pedahohichni nauky – Bulletin of the Alfred Nobel University. Series: «Pedagogy and Psychology»*. *Pedagogical sciences*, 1 (15), 143–149 [in Ukrainian].
4. Kurliand, Z. N. (2014). Vitahenna tekhnolohiia formuvannia profesiinoi identychnosti maibutnoho vchytelia [Vitagenic technology for the formation of the professional identity of the future teacher]. *Nauka i osvita – Science and education*, 10, 111–115 [in Ukrainian].
5. Pastukhova, N. L., Sadovnychenko, Yu. O., Miasoiedov, V. V. (2018). Zdoroviazberezhualni aspekty pedahohichnykh tekhnolohii. Suchasni zdoroviazberezhualni tekhnolohii [Health-preserving aspects of pedagogical technologies]: monohrafiia za zahalnoiu redaktsiieiu Yu. D. Boichuka. Kharkiv: Oryhinal, 350-360 [in Ukrainian].

6. Pyliuk, N. V. (2021). *Pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pedahohiv do realizatsii zdoroviazberihaiuchykh tekhnolohii u spetsialnykh zahalnoosvitnikh zakladakh* [Preparation of future social pedagogues for the implementation of health-preserving technologies in special general educational institutions]: dys. ... kand. ped. nauk: za sp. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity» (011 – Osvitni, pedahohichni nauky) / Rivnenskyi derzhavnyi humanitarnyi universytet. Rivne [in Ukrainian].
7. Skrypnyk, L. M. (2018). *Zdoroviazberezhualni tekhnolohii u systemi pidhotovky maibutnikh kvalifikovanykh fakhivtsiv* [Health-saving technologies in the system of training future qualified specialists]. *Humanitarnyi visnyk Poltavskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu imeni Yurii Kondratiuka – Humanitarian Bulletin of Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic*, 4, 36–42 [in Ukrainian].
8. Shostka, M. (2022). *Vykorystannia elementiv vitahennoho navchannia na zaniattiakh z ukrainskoi literatury* [The use of elements of vitamin education in classes on Ukrainian literature]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian language and literature at school*, 74–75, 73–77 [in Ukrainian].
9. Shcherbak, I. M., Drozhyk, L. V. (2020). *Zdoroviazberezhualne osvitnie seredovyshe ta yoho rol u formuvanni ekoloho-valeolohichnoi kultury molodi* [Health-preserving educational environment and its role in the formation of ecological and valeological culture of youth]. *Formuvannia kompetentnosti indyvidualnoho zdoroviazberezhennia: teoriia i praktyka v osvitnikh protsesakh: monohrafiia*. Kyiv: «Maisterni mahisteriumu», 145–151 [in Ukrainian].
10. Iatsyshyna, O. V. (2020). *Zdoroviazberezhualni tekhnolohii u humanitarnii pidhotovtsi maibutnikh likariv* [Health-saving technologies in the humanitarian training of future doctors]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Ser.: Pedahohika, sotsialna robota – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Ser: Pedagogy, social work*, 35, 197–199 [in Ukrainian].